

**«Белорусская Поозерская провинция»: изучаем географию
интерактивно
Урок географии в 9 классе**

Л. В. Бодряя,
учитель географии высшей категории
гимназии № 2 г. Новополоцка

Тема урока. Белорусская Поозерская провинция

Цели урока:

- *образовательная:* создать условия для усвоения учащимися знаний и представлений о Белорусской Поозерской провинции; закрепить умение учащихся определять критерии, положенные в основу выделения физико-географических единиц разного ранга;
- *развивающая:* создать условия для развития познавательной активности и самостоятельности в работе с учебником, географическим атласом, дополнительными источниками информации и по развитию умений учащихся применять знания на практике;
- *воспитательная:* содействовать развитию эстетических представлений; способствовать воспитанию у учащихся культуры общения, взаимопонимания и взаимоуважения.

Тип урока: урок изучения нового материала

Вид урока: урок-исследование

Форма организации урока: групповая

Оборудование и средства обучения: физическая карта Беларуси, учебные атласы, презентация, карточки с тестами «Физико-географические провинции», карточки с заданиями исследования Поозерской провинции, рабочие тетради с таблицей «Характерные черты физико-географических провинций», карточки с литературными текстами, магниты,

Ход урока

I. Организационный момент

Формирование групп (5 групп по 4 человека), подготовка рабочего места, эмоциональный настрой учащихся на работу

Вступительное слово учителя. Сегодня мы завершаем наше путешествие по физико-географическим провинциям. С какими мы уже познакомились? (*Учащиеся отвечают и показывают на карте.*)

Чтобы продолжить изучение ф/г провинций, давайте вспомним основные понятия темы. (*Учащиеся дают определения понятий.*) На основании каких критериев выделены данные провинции? В какой последовательности изучается природный комплекс провинции? (*На слайде план изучения провинции с пропущенными пунктами. Учащиеся отвечают, что пропущено в плане.*) Почему в такой последовательности мы изучаем ф/г провинцию?

Хоть Беларусь – средневропейское государство и не имеет резких природных различий, каждая ф/г провинция имеет свои отличительные признаки. Проверим: узнаете ли вы черты своей провинции. (*Работа в группах. Предлагается тест. Каждая группа выбирает отличительные признаки своей ф/г провинции.*) (Приложение 1.)

К какой провинции относятся признаки 1, 12, 17, 20, 21, 22? (*Белорусское Поозерье.*)

II. Озвучивание темы урока, задач урока

Работа в группах. Каждая группа исследует определенные черты природы ф/г провинции Белорусское Поозерье по карточкам-заданиям на основе атласа и учебника. Группы отчитываются об исследовании

Группа 1. Геологическое строение.

Группа 2. Полезные ископаемые, рельеф.

Группа 3. Климат. Гидрография.

Группа 4. Почвенно-растительный покров.

Группа 5. Природоохранные территории (Приложение 2).

III. Домашнее задание. §19. В таблице дать характеристику Белорусской Поозерской провинции.

Физкультминутка: упражнения для глаз.

IV. Изучение темы урока

Учитель. Какие источники информации мы использовали для изучения провинции? А можно ли по литературным произведениям изучать географию родной страны?

Работа в группах с литературными произведениями. Учащиеся читают отрывки литературных произведений и привязывают к карте сюжеты тех или иных литературных произведений. На доске проекция контура Беларуси. Учащиеся магнитами прикрепляют литературные тексты (Приложение 3).

1. Какие элементы природного комплекса реже всего находят свое отражение в литературных произведениях? Какие, напротив, – чаще других? Почему?

2. Почему возникли трудности в работе?

Находит свое отражение природа Беларуси и в художественных произведениях. Изучив характерные черты ф/г провинций, вы, глядя на картины художников, можете предположить: какой это район Беларуси. (*Показ картин через презентацию. Узнавание провинций. Какие отличительные признаки? Почему иногда трудно определить природный район Беларуси?*)

V. Подведение итогов о выполнении задач урока. Рефлексия.

1. Озвучиваются ассоциации учащихся по теме *Белорусское Поозерье* – какое оно?

2. Картинки *Беларуси с высоты птичьего полета*: учащиеся узнают провинции.

Приложение 1

Физико-географические провинции Беларуси.

1. Латвийская седловина. 2. Белорусская антеклиза. 3. Припятский прогиб. 4. Жлобинская седловина. 5. Полесская седловина. 6. Центральноберезинская равнина. 7. Месторождение железной руды. 8. Самый мощный осадочный чехол. 9. Самое большое разнообразие видов полезных ископаемых. 10. Наиболее континентальный климат. 11. Самая большая площадь природоохранных территорий. 12. Самый высокий % озёрности. 13. Самое маленькое количество природоохранных объектов.	14. Самая тёплая провинция. 15. Велика доля торфяно-болотных почв. 16. Самая высокая точка Беларуси. 17. В растительности высока доля ельников. 18. Самый низкий % озёрности. 19. В растительности высока доля дубрав. 20. Заказник «Ельня» 21. Самое большое количество природоохранных объектов. 22. Памятник природы «Большой камень» 23. Самая низкая точка Беларуси.
--	--

Приложение 2

Группа 1. Геологическое строение

<i>Тектонические структуры</i>	
<i>Мощность осадочного чехла</i>	
<i>Возраст осадочного чехла</i>	
<i>Мощность ледниковых отложений</i>	

Группа 2. Полезные ископаемые, рельеф

<i>Полезные ископаемые по происхождению</i>	
<i>Виды полезных ископаемых</i>	
<i>Основные формы рельефа</i>	
<i>Абсолютные формы рельефа</i>	
<i>Какое из оледенений оказало наибольшее влияние на формирование природы провинции?</i>	

Группа 3. Климат. Гидрография.

<i>Климатические показатели (температуры, осадки, вегетационный период)</i>	
<i>Крупнейшие реки и их питание</i>	
<i>Крупнейшие озёра, происхождение озёрных котловин.</i>	
<i>Почему “полюс холода” нашей страны расположен не на севере Поозерья, а в его северо-восточной части?</i>	

Группа 4. Почвенно-растительный покров.

<i>Основные типы почв</i>	
<i>Преобладающий минеральный состав почв</i>	
<i>Лесистость территории</i>	
<i>Особенности видового состава лесов</i>	
<i>Почему в этой провинции наибольшая доля еловых лесов и наименьшая – широколиственных?</i>	

Группа 5. Природоохранные территории

<i>Количество и площадь природоохранных объектов</i>	
<i>Виды природоохранных объектов</i>	
<i>Наиболее известные природоохранные объекты</i>	

Приложение 3

1. Максим Танк, урывак з паэмы «Нарач»

...Люблю твае, Нарач, затокі і тоні,
Як вецер густыя туманы развесіць.
Ці снежная пена на хвалях зазвоніць,
Цалуючы зоры, калышучы месяц.
Люблю, калі ў сонцы гарыш пазалотай,
Раскінуўшы сінія хваляй палотны.

Калі ў непагоду сумуеш маркотна

З рыбацкаю песняй, з зялёным чаротам.
Люблю твае буры, твае навальніцы.
У іх чую, бы ў песнях, жыццё маладое.
І хочацца блізка грудзьмі прытуліцца
Да чорных ад гневу кіпучых прыбояў...

2. Адам Міцкевіч, урывак з балады «Свіцязь»

Калі навагрудскія ўбачыш прасторы,
Ракітнік разгалісты, нізкі, —
Каня супыні ля плужынскага бору,
Каб глянуць на возеразблізку.
Гушчар лесу пахне чаборам і мёдам,
Жывіцы настоем смалістым.
Там возера Свіцязь, як шыбіна лёду,
Ляжыць паміж дрэваў цяністых.
Калі пад'язджаеш начною парою
І станеш да возера тварам, —
Мігцяцьзоркі ў небе,
мігцяць пад табою.

3. Уладзімір Караткевіч, «Паром на бурнай рацэ»(урывак з рамана «Нельга забыць»)

Дождж на дварэ пачынаў сціхаць, затое ўзняўся і абяцаў зрабіцца яшчэ больш моцным нізавы вецер. Калі яны, з цяжкасцю пераадольваючы яго імпэтныя парывы, выйшлі на адхон, — іхнім вачам адкрылася жудаснае відовішча.

Рака лютавала. Нізавыя парывы ветру развялі вялікія, у рост чалавека, хвалі. Яны каціліся супраць плыні, шоргаючы белымі грабянцамі. Хлапякі пены ля берага з цяжкасцю, з яўнай папругай пасоўваліся па плыні, падскокваючы на вадзяных гмахках. А ў прыдоннай лазе круцілася, віравала рудая пена. Хвалі ішлі адна за адной, і процілеглы бераг губляўся ў чарнільным навальнічным цямноці.

Але і адтуль, са змроку, далятаў усхваляваны, нізкі гук вады. Рака таўклася ў берагі, імкнучыся вырвацца з іх. Праз пляму святла на вадзе слізгануў па хвалях дзіравы кошык, потым — цэлае дрэва, яблыня, вымытая з карэннем. Дзіўна было бачыць на яе апырсканых пенай галінах, якія круціліся, то знікаючы пад вадой, то зноў выплываючы, два-тры недаспелыя антоны.

4. Уладзімір Караткевіч, урывак з аповесці «Дзікае паляванне караля Стаха»

Лес пачаў чэзнуць, радзець, і хутка бязмежная раўніна адкрылася нашым вачам.

Гэта не была звычайная раўніна, на якой коцяць рудыя рэдкія хвалі нашы жыты, гэта не была нават дрыгва — дрыгва ўсё ж не пазбаўлена

разнастайнасці: там ёсць трава, ніцыя скарлючаныя дрэўцы, там можа бліснуць азярцо, — не, гэта быў самы жахлівы, самы безнадзейны з нашых краявідаў: тарфяныя балоты.

Трэба быць чалавеканенавіснікам, каб выдумаць такія мясціны, і ўяўленне пра іх можа з'явіцца толькі ў пячорным мазгу зласлівага ідыёта. Але гэта не было выдумкай, вось яны ляжалі перад намі...

Неабсяжная раўніна, роўная, як стол, была карычневага, нават бурага колеру, безнадзейна роўная, нудная, змрочная.

5. Іван Мележ, урывак з рамана «Людзі на балоце» (урывак з «Палескай хронікі»)

Хаты былі на востраве. Востраў гэты, праўда, не кожны прызнаў бы за востраў — аб яго не плёскаліся ні марскія, ні нават азёрныя хвалі. Навокал адно гніла куп'істая дрыгва ды моклі панурыя лясы.

Вёска тулілася ля берага вострава — платы агародаў дзе-нідзе забягалі на куп'ё ўзболатка. З другога боку, на поўнач, балоты крыху адступалі, дорачы людзям пясчанае поле. Адступалі балоты і на заходнім баку, дзе рунелі ці жаўцелі да краю лесу палі, таксама скупыя, няўдзячныя, хоць у іх глебе і было менш пяску. З поўдня балоты зноў падбіраліся да саламяных, замшэлых радоў стрэх, але ў гэты бок ішла найбольш сувязь са светам, і тут па дрыгве была намошчана дарожка.

6. Уладзімір Караткевіч, цыкл нарысаў «Зямля пад белымі крыламі»

Вось АЗЁРНЫ КРАЙ. Марэнныя грады, шматкіламетровыя “агароджы” з валуноў на межах. І, паміж бясконцых градаў і ўзвышшаў, многія і многія сотні азёр. Паверхня самага вялікага з іх, Нарачы, 79,9 кв. км. Глыбіня самага глыбокага (гэта з вялікіх азёр), Струсты, 30 м. А сярод малых ёсць і такія, глыбіня якіх каля 50 м. Азёры гэтыя розныя. Вада Нарачы такая чыстая, што пры вялікай глыбіні можна ўбачыць усё, што ляжыць на дне. А вось вада змрачнаватага, ляснога і балотнага возера Палік (у Бярэзінскім запаведніку) нагадвае густа завараны чай.

Паміж азёраў частыя ўзгоркі, і на іх пілы лясоў, пераважна хвойных. А па схілах — палі. Малінавыя шары канюшыны, сінявокія льны, жыта, сям-там расквечанае валошкамі.

7. Уладзімір Караткевіч, цыкл нарысаў «Зямля пад белымі крыламі»

ЦЭНТР — таксама разнастайны. Поўнач — гэта грады і ўзгоркі, уккрытыя сям-там лесам. Сярод іх ёсць і “горы”, асобныя вяршыні, якія не дужа рэзка вылучаюцца ў рэльефе. Гэта гара Лысая, гара Маяк і іншыя. Але тут жа, у нізіне па Бярозе-рацэ, быццам зусім іншая зямля. На многія і многія дзясяткі кіламетраў старажытныя чорныя лясы, глеба нібы сочыцца вадой. Рэчкі, азёрцы, межытокі. А над імі дзіч ялін, хвояў, бяроз, дубоў, чаромх і ўсяго такога. Лішайнік бародамі звісае з дрэў, чырванюць на беражках тарфяных вымачын мухаморы, і ў гэтым змроку, валюхаючы, праходзіць

гаспадар гэтых мясцін — мядзведзь.Калі ехаць на поўдзень — грады паступова паніжаюцца і пачынаецца Слуцкая раўніна: бязмежныя разліў палёў, што калыхаюцца пшаніцай і жытам, маленькія пяточкі лесу, вялізныя, як дубы, дзічкі на месцы былых межаў, крыжы ветракоў. Гэта — беларуская жытніца.

8. Уладзімір Караткевіч, цыкл нарысаў «Зямля пад белымі крыламі»

УСХОД. Часам марэнныя грады, часам раўніны. На водападзелах тарфяныя і мохавыя балоты. Дурманіць там галавубагун, а журавіны ўвосень збіраюць саўкамі. Тут трапляюцца бадай што найлепшыя на Беларусі сасновыя бары. Нацэленыя ў неба, звонкія, прапахлыя жывіцай. Грыбоў — хоць касой касі. На поўдні ўсё часцей і часцей трапляюцца дубровы з іхнім шырокалістоўным холадам. Шмат старых паркаў. У прыватнасці, парк пры Горацкай сельскагаспадарчай акадэміі, самы стары батанічны сад рэспублікі.

9. Адам Русак

Мой край

Куды ні глянь — лясы шумяць,
Цвіце над полем гай,
А поле — вокам не абняць,
І гэта ўсё — мой край!
Пшаніца, жыта на палях,
Усюды ўраджай.
Стагі, як горы на лугах,
І гэта ўсё — мой край!
Куды ні глянь — лясы шумяць,
Цвіце над полем гай,
А поле вокам не абняць
І гэта ўсё — мой край!

10. Уладзімір Караткевіч, урывак з рамана «Каласы пад сярпом тваім»

Уся гэтая мясцовасць створана Дняпром, ніжняй часткай яго прытокаў. І разлівы, як мора, і паплавы з акіянам кветак, з рамонкамі, смолкамі, шалёнай вяселькай разнатраўя. І сінія старыцы ў цені дубоў. Бары на родненькім дняпроўскім пясочку, і зарасці шыпшыны і бэзу на месцы былых паселішч. Сярод гарадоў ён адзначае міні-Кіеў — Мазыр, Рагачоў, дзе зелень і гарадзішчы, і галаваломныя ўрвішчы над Дняпром.

11. Уладзімір Караткевіч, цыкл нарысаў «Зямля пад белымі крыламі»

Гэта дужа ціхая, дужа ласкавая зямля. Мяккія сытыя ўзгоркі, купы магутных дубоў і ліп на іхніх верхавінах, прыгожыя вёскі, бясконца, глухая

Налібоцкая пушча. Тут шмат даўніны. Навагрудак быў калісьці сталіцай княства Літоўскага. Хвалістая зямля, узгоркі і рознакаляровыя палі палі на іх. Вышыні Навагрудскія адны з самых высокіх на Беларусі. Возера Свіцязь, апетае Міцкевічам. Даліна Шчары, і на яе беразе, як цацка, Слонім. Песцяць вока зялёныя лугі, узгоркі, лясы.

12.Павел Шпилевский, отрывок из книги «Путешествие по Полесью и белорусскому краю»

Кстати о Березине. Березина получает своё начало в Борисовском уезде от небольшого болота и впадает в реку Днепр. Березина и летом имеет столько глубины, что ниже Борисова по ней могут ходить суда. Иногда весной в Березине бывает сильная прибыль воды. Эта-то прибыль воды, по причине низменных берегов Березины, превращается тогда в наводнение и бывает причиной долгих холодов и поздней сеятьбы.

13.Казімір Камейша, урывак з верша «Камень ля вёскі Камень»

Гэта не камень, а чаравік.
А хто забыў яго?
Сам ледавік.
Гэта ж ён пеша тупаў здалёк,
Сляды-каменні здалёк валок.

...

Ён так чаравікам сваім грымеў,
Аж прарок Ілья ў калясніцы нямеў.
Там, дзе скакаў ён, прыблуднік той,
Засталіся крушні ляжаць гарой.

...

Расшчапіў на шыі каменны аплік,
Зняў каменнай рукою валун-чаравік.
І забыў пра яго, не вяртаўся назад —
Было цяжару і так зашмат.

14.Казимир Камейша, отрывок из стихотворения «В 30-километровой зоне»

Смерть теперь приходит не с косою,
Облик этот как-то устарел.
В черной той немилосердной зоне
Я на смерти разные смотрел.

Смерть была и яблоком, и грибом,
Смерть росла, казалось мне, везде.
Смерть плыла в канаве гибкой рыбой
И лосями мчалась по беде.

На дворах, крапивою поросших,

С ней играли куры и коты.
Стали смертью пыль, дожди и росы,
Крыши,
стены,
улицы,
мосты.

15. Янка Мавр «Полесские робинзоны»

Но не так-то легко оказалось найти глину. То песок, то болото, а глины — ни следа. Все дальше и дальше отходили друзья в сторону. Возле одного болотца издали заметили, что на берегу его кто-то шевелится. Хлопцы приостановились, потом начали тихонько подкрадываться. Но чем ближе, тем больше росло их удивление: этот «кто-то» не был похож ни на зверя, ни на птицу. Что-то круглое вертится на месте, встает на дыбы.

— Черепаха! — прошептал Виктор.

Друзья остановились и начали наблюдать. Черепаха была величиною с шапку. Она смешно и неуклюже возилась, пытаясь хвостом выкопать в земле ямку, и так была занята этим делом, что ничего не замечала вокруг.